

MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİ VERGİ POLİTİKASI VE DEVLET GELİRLERİ (1919-1923)

Öğr.Gör.Ahmet Tekin*

ÖZET

Milli Mücadelenin finansmanında yeni gelir kaynaklarına ihtiyaç duyulmuştur. Mevcut vergiler artırılırken yeni vergi düzenlemelerine gidilmiştir.

Bu dönemde Anadolu halkının tüm mali kaynaklarını harekete geçirmek amacıyla "Tekalifi Milliye" kararları alınmıştır. Halk varını yoğunu ortaya koyarak kurtuluş mücadelesini desteklemiştir. Ayrıca başta Sovyet Rusya olmak üzere Hint müslümanları ve Fransa'nın da önemli yardımları olmuştur.

ABSTRACT

In order finance the independent war new revenue sources were needed while the present taxes were increased, new tax regulations were also mode.

In this period, in order to stimulate all the fiscal resources of Anatolion people decisions of "Tekalifi Milliye" were taken. In addition, enormous aid were made by France, İndian muslims and espeially Soviet Russia.

GİRİŞ

Birinci Dünya Savaşı'nın hemen ertesinde Anadolu işgal edilmişti. Ordu'nun terhisi ve silahlara el konulması nedeniyle, başlangıçta silah ve sayıca kıyaslanamayacak kadar üstün durumda bulunan işgal güçleriyle savaşıyordu, ancak düzenli bir silahlı güç yoktu. Bu nedenle Türk Ulusu esaret zincirini kırmak ve bağımsız ve özgür karakterinin gereğini yapmak üzere, düzenli ve düşmanla eşit şartlarda savaşabilecek bir ordu temeli vardı ve bu temel de ulusun kendi öz kaynakları idi.

---

* Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F., Maliye Bölümü.

Savaş yorgunu ulusumuz, Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde tüm kaynaklarını seferber ederek, kesin zaferi sağlayacak 590 bin kişilik bir orduyu yaratabilmiştir.

Türk Kurtuluş Savaşının finansmanı, savaşın fiilen başladığı ve Atatürk'ün Samsun'a çıkış tarihi olan 19 Mayıs 1919'dan savaşın kazanılmasına kadar olan süre zarfında çeşitli farklılık ve özellikler gösterir.

Düşmana karşı ilk başkaldırı olan Kuvayı Milliye Birliklerinin savaşımı, kongreler dönemi ve düzenli ordu birlikleri dönemlerinde gelir sağlayıcı ve artırıcı düzenlemeler değişiklikler göstermiştir.

I. 1919-1923 DÖNEMİNDE GELİR ARTIRICI POLİTİKALAR

Bu dönem Anadolu'nun hükümeteşiz ve devletsiz kaldığı on bir aylık bir süreyi kapsamaktadır.

15 Mayıs 1919'da İzmir'e çıkarak Anadolu'yu işgale başlayan Yunan Ordusu, Batı Anadolu'da ilerlemesini sürdürürken, bir taraftan halk Kuvayı Milliye Birlikleri oluşturarak az sayıdaki direnişçileriyle düşmanın ilerlemesini durdurmaya çalışmakta, diğer taraftan Mustafa Kemal Paşa önderliğinde Anadolu bütünleşme hareketi geliştirmekte ve gerçekleşmektedir. Anadolu bütünleşme hareketi aslında Amasya Tamimi ile başlamış, Heyeti Temsilîyenin Anadolu'nun yönetimine el koyması ile de sonuçlandırılmıştır.¹

A) ERZURUM VE SİVAS KONGRELERİNİN FİNANSMANI

23 Temmuz 1919 tarihinde Erzurum'da toplanan kongreye, Van, Bitlis, Sivas, Trabzon ve Erzurum'da toplam 56 temsilci katılmış olup, bunların yollukları kendilerini seçen Müdafai Hukuk ve Reddi İlhak Cemiyetleri'nce ödenmişti. Erzurum Müdafai Hukuk Cemiyeti'de ev sahibi olarak ağırlama giderlerini üstlenmişti.

---

¹ Utkan KOCATÜRK, *Atatürk ve Devrim Kronolojisi*, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1973, s.35.

Kongre giderlerini karşılamak üzere halkın bağışlarına da başvurulmuş ve 1500 lira civarında bir para toplanabilmişti. Erzurum'dan sonra Sivas'ta da bir kongre yapılarak Anadolu'nun bütünlüğünü aşama aşama sağlanması gerekiyordu. İstanbul hükümetinin ve yabancı işgal kuvvetlerinin milli mücadeleye karşı her türlü girişimlerine rağmen 4 Eylül 1919 günü Kongre, çalışmalarına başlamıştır. Bu kongrenin önemi ulusal amacı izlemek ve yönetmekle görevli Mustafa Kemal Paşa'nın başkanlığında onbir kişiden oluşan bir Temsil Heyeti'nin oluşturulmasıdır.²

Sivas Kongresinde çok büyük mali sıkıntılar yaşanmış, mütevazı bile sayılamayacak bir ortamda kongre çalışmaları sürdürülmüştür. Bu kongrede de giderler mahallen ve Müdafai Hukuk Cemiyetleri yoluyla karşılamaya çalışılmıştır.³

B) KUVAYİ MİLLİYE DÖNEMİ

Kuvayi Milliye, halk kuvvetlerini, Müdafai Hukuk ve Reddi İlhak Kuruluşlarını da içine alan geniş bir örgütlenmesidir. Dar anlamda Yunan Ordusuna karşı savaşan yerel milis birliklerini ifade eder. 15 Mayıs 1919'dan 1920 yılı sonlarına kadar Yunan Ordusu'na karşı direniş Kuvayi Milliye tarafından yürütülmüştür. Kuvayi Milliye 16 Mayıs 1920 tarih ve 7 no'lu Kanunla Milli Savunma teşkilatına bağlanarak, tüm silahlı birlikler birleştirilmiştir. Bu suretle düzenli ordu yoluyla Yunan işgali ve diğer işgallere karşı mücadele başlatılmıştır.⁴

Kuvayi Milliye 40 ay süren Kurtuluş Savaşımızın 18 aylık bir dönemini kapsamakta olup bunun en ilgi çekici dönemi de 15 Mayıs 1919-23 Nisan 1920 arasındaki 11 aylık süredir. Bu sürede Kuvayi Milliye güçleri sadece cephede çarpışan halk birlikleri değil aynı zamanda halkın kendi kendini yönetmesi ve yönetime el koyması

---

² Maliye Bakanlığı, *Milli Mücadele Dönemi Bütçeleri ve Mali Mevzuatı*, Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü Yayın No:1994727, Ankara, Aralık 1994, s.26-27.

³ Uluğ İĞDEMİR, *Sivas Kongresi Tutanakları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1969, s.108-109.

⁴ Mustafa Kemal ATATÜRK, *Nutuk, C:1*, Türk Tarihi Enstitüsü, 13ncü Baskı, İstanbul 1973, s.30-31.

şeklinde ortaya çıkan bir yönetim biçimidir. Kuvayi Milliye başlangıçta Yunan işgaline karşı önemli başarılar kazanmıştır.⁵

C) BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DÖNEMİ

1. Sakarya Meydan Muharebesine Kadar Olan Dönem

23 Nisan 1920'de çalışmalarına başlayan Büyük Millet Meclisi olağanüstü yetkilere sahip bir savaş meclisi idi. Meclisin asıl amacı Anadolu'yu düşmandan kurtarmak olduğu halde birbiri ardına çıkarılan iç isyanlar nedeniyle önceleri Meclis kendi varlığını korumak zorunda kalmıştır.

13 Mayıs 1920'de Bolu ve Düzce isyanıyla başlayan iç isyanlar, Anzavur, Konya, Yozgat ve Doğu'da Milli aşireti isyanı ile devam etmiş, toplam gücü 40-45 bin savaşçı olan milli direniş güçleri iç isyanları bastırmak zorunda kalmıştı. Aksi takdirde, isyancı güçlerle Yunan ordusunun amaçları bir noktada çakıştığına göre Kurtuluş Savaşını örgütlemek ve başarmak mümkün olmayacaktı.

İç isyanların mevcut silahlı güçleri meşgul etmesi nedeniyle, Yunan Ordusu Batı Anadolu'da hızla ilerleyebilmiş ve 22 Haziran 1920'de genel taarruza kalkışılabilmiştir.

9 Ağustos 1920'de Bursa'nın işgali ve Uşak bölgesinin ele geçirilmesi tamamlanmıştır.

26 Mart 1921'de Yunan kuvvetleri bir kez daha İnönü'de Türk mevzileri önüne geldi ve beş gün süren çok kanlı çarpışmalardan sonra yenilerek geri çekilmek zorunda kaldı.

Olayların bu tarihi akışı içinde Büyük Millet Meclisi yönetimi iç isyanları bastırır, Yunan ilerleyişini durdurur, Doğuda'ki toprakları Ermeniler'den kurtarır, Çerkez Ethem kuvvetlerini dağıtır, Yunanlılara karşı Birinci ve İkinci İnönü Muharebelerini kazanırken hangi mali imkanlara sahipti, bu savaşları neyle yürütmüştü?

Savaşlarda varını yoğunu tüketmiş yorgun Anadolu halkı son derece fakr-ü zaruret içinde idi. Bir kurtuluş mücadelesi de olsa aslında verecek pek fazla bir şeyi yoktu. Bir taraftan halkın bu durumu

---

⁵ Maliye Bakanlığı, *Milli Mücadele Dönemi Bütçeleri ve Mali Mevzuatı*, s.27-28.

diğer yandan da iç isyanların olumsuz etkilerine halkın kapılmasını önlemek amacıyla Büyük Millet Meclisi özellikle gelir kanunlarında yumuşak bir tutum izlemek zorunda kalmıştır. Bu nedenle daha geniş halk kitlelerini büyük ölçüde etkilemeyen tüketim ve gümrük vergilerine yapılan zamlarla gelirler artırılmaya çalışılmıştır.

Büyük Millet Meclisi'nin açılışından 2. İnönü Muharebesinin son günü olan 12 Nisan 1921 tarihine kadar olan yaklaşık bir yıllık süre zarfında 109 adet kanun çıkarılmış olup, bunun 56 adedi mali kanundur. Bu 56 adet mali kanununun 30'u gelir 26'sı gider kanunu olup, gider kanunlarının büyük çoğunluğunu geçici bütçe ve avans kanunları oluşturmaktadır.⁶ Bunlardan gelirlerle ilgili olan uygulamalar aşağıdaki başlıklarda belirtilmiştir:⁷

a) Vergi Düzenlemeleri ve Uygulamaları

Meclis açıldıktan sonra ilk yasa vergi yasası olmuştur. Çünkü, 1919 yılında İstanbul Hükümetince Ağnam Vergisi dört katına çıkarılmış, TBMM'ce sekiz katına çıkarılacağı söylentii yayılmıştı. Bu olumsuz tepki yüzünden, Meclis ilk Kanunla; "Ağnam'ın eskiden olduğu gibi dört kat olarak tahsil edileceğini belirtmiştir"⁸.

17 Ağustos 1920 tarih ve 12 no'lu Aşarın Teslise Raptı Hakkında Kanun ile de nakden ihale olunamayan aşar bedellerinin tahsil usül ve esasları düzenlenmektedir.

Savaş döneminin başlangıcında özellikle Sakarya Meydan Muharebesine kadar olan dönemde daha çok mevcut vergilerin oran ve miktarları üzerinde değişiklikler yapılarak vergi gelirleri artırılmaya çalışılmıştır.

28 Temmuz 1920 tarih ve 8 sayılı düzenlemeyle gümrük resmine beş misli zam yapılmıştır.

Gelir artırıcı değişikliklerin en önemlisi 21 Eylül 1920 tarih ve 24 sayılı temettü Kanunu ile yapılmıştır. Kanunla 30 Kasım 1914 tarihli temettü Kanununda değişiklikler yapılmaktadır. Buna göre, gelir çeşidine göre alınan vergilere 5 ve 10 kat zam yapılmakta,

---

⁶ Maliye Bakanlığı, ,s.29.

⁷ Mali Kanunlar, C:I,s.12-13.

⁸ Düstur, 3.Tertip,C.I,s.13.

ayrıca daha önce vergiden muaf olan şehir ve kasabalar dışındaki sınai müesseseler köylerde bulunsalar dahi vergi kapsamına alınmıştır.

Büyük Millet Meclisi döneminde, özellikle Sakarya Meydan Muharebesine kadar, genelde yürürlükte bulunan vergi ve resimlerin miktar ve oranlarına zam yapılmak suretiyle gelir artırmaya çalışıldığına yukarıda değinilmişti. Bu düzenlemeleri şöyle sıralayabiliriz:⁹

-9 Kasım 1920 tarih ve 48 sayılı emlak ve arazi ve temettü vergisi tezkere esmanı artırılmıştır.

-10 Eylül 1929 tarih ve 31 sayılı Kanunla sigara kağıdı İstihlak Resmi on paradan yirmi paraya yükseltilmiştir.

-30 Eylül 1920 tarih ve 32 sayılı Kanunla elliden altmışa kadar kibriti ihtiva eden bir kutu için alınan Resim beş paradan on paraya yükseltilmiştir.

-30 Eylül 1920 tarih ve 33 sayılı Kanun, oyun kağıtlarından alınan beş kuruş istihlak resminin yirmibeş kuruş olarak alınmasını öngörmektedir. Kanunla kahve ve gazinolarda bulunan bیلardo, tavla, dama ve satranç tahtalarının adedinden üçyüz kuruş resim alınması hükme bağlanmaktadır.

-27 Kasım 1920 tarih ve 58 sayılı Kanunla Ağnam Resmine bir misli zam yapılmaktadır.

-23 Eylül 1920 tarih ve 26 sayılı Kanunla tuzun beher kilosunun üç kuruşa satılacağı hüküm altına almıştır.

-2 Ağustos 1920 tarih ve 10 sayılı Kanun ile arziye resmi artırılmaktadır. Buna göre ticari eşyanın anbara teslim günü dahil olmak üzere iki gün aşımından sonra geçecek günler için alınmakta olan arziye resmi on misli olarak alınacaktır.

22 Temmuz 1920 tarih ve 96 sayılı kararname ile, memlekete vürut edecek eşyanın gümrük resmine tabi tutulması öngörülmüştür.¹⁰

2. Sakarya Meydan Muharebesi ve Sonrası

Yunanlılar'ın Anadolu'yu işgaldeki amaçları özellikle

---

⁹ Maliye Bakanlığı, s.30.

¹⁰ Fikret Ünlü, Muzaffer TIRAÇ, Zafer KÜKRER, *1920-1929 Bütçeleri*, Maliye Bakanlığı Tetkik Kurulu Yayın No:19787190, s.45-46

Kızılırmak'ın doğusuna kadar uzanıp buraya kadar olan bölgede sürekli kalmaktı. Bu açıdan İkinci İnönü Savaşında Yunan Ordusu yenilmesine rağmen başlıca hedef hedef olan Ankara'yı ele geçirip milli direnişi kırarak ve Kayseri'ye kadar uzanmayı sağlamak üzere, geniş çapta taarruz hazırlıkları içindeydi.

Düşman Ordusu'nun Afyon ve Eskişehir hattındaki bu taarruzu tahmin edildiği için, muharebe yapılabilecek yerlerdeki aşarın tahsil edilmesi özel önem taşıyordu. Bu nedenle hazırlanan kanun tasarısı ivedilikle görüşülerek 16 Temmuz 1921'de yasalaştırılmıştı.

16 Temmuz 1921 tarih ve 138 sayılı Garp Cephesi Bilfiil Harekatı Askeriye Sahası Olan Mevakıa Münhasır Olmak Üzere Aşarın Sureti Cibayetine Dair Kanun'a göre, Batı cephesinde fiilen askeri hareket alanı olan yerlerde, mahalli idare meclislerince seçilen bir, köy ve mahalle ihtiyar kurullarınca seçilen iki kişiden oluşan bir kurul tarla veya harmanlarda bulunan ürün miktarını tahmin ederek, bu ürün miktarına göre hesaplanacak aşarın aynen yada mükellefin kabul etmesi kaydıyla para olarak tahsilini sağlayacaktı. Ancak, Kanun yürürlüğe girdiği günlerde Yunan taarruzu şiddetlenmiş ve sol kanat Türk Savunması kırılarak, ordu çember içinde kalma tehlikesi içinde bulunduğundan Sakarya'nın doğusuna çekilmeye başlamıştı. Bu suretle Afyon, Kütahya ve Eskişehir illerinin ürünleri Yunanlılar'ın eline geçmiş ve Türk Ordusu önemli bir finansman kaynağından yoksun kalmıştı. Yunan ordusu Sakarya Nehrinin doğusuna dayanmıştı. Bu dönemde çıkarılan gelir artırıcı kanunların en önemlisi 21 Temmuz 1921 tarih ve 139 sayılı Muafiyeti Askeriye Vergisi Hakkında Kanun'dur¹¹

Sakarya savaşının olağan gelirlerle karşılanamayacağı açıktır. Bu nedenle olağanüstü gelirlere ihtiyaç vardır. Doğrudan Mustafa Kemal Paşa'nın imzasıyla kanun kuvvetinde emirlerle halktan mal şeklinde toplanması öngörülen bu gelirler **Tekalifi Milliye**'dir. Tekalifi Milliye Emirleri Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya Başkomutanlık görev ve yetkisinin verildiği tarih olan 5 Ağustos'u izleyen 7-8 Ağustos 1921 tarihlerinde çıkarılmıştır. Mustafa Kemal Paşa Kanun Kuvvetinde emirler verme yetkisini ilk kez Tekalifi Milliye Emirleri

---

¹¹ *Mali Kanunlar. C:1, s.46*

ile kullanmıştır. Emirler on ayrı konuyu kapsamaktadır. Bu emirlerle Türk Ulusunun, Anadolu'nun tüm kaynakları Milli Kurtuluş Savaşımız için harekete geçiriliyordu. Bu yönüyle Tekalifi Milliye Emirleri vergi kavramının çok ötesinde anlam ifade etmekte olup, maddi ve manevi varlığını ortaya koyarak çarpışmayı göze almış bir ulusun yarattığı özveriler bütünüdür. Bu kapsamda tekalif-i milliye emirleriyle altı tür yükümlülük getirilmiştir.¹²

Birinci tür emirler, mal şeklinde ödeme yükümlülüğü öngörmektedir. Her haneye belli bazı giyecek eşyaları verme yükümlülüğü veren 2 numaralı emir bu türe örnektir.

İkinci tür halk ve tüccarın elindeki temel gıda maddeleri ve ordunun ihtiyacı olan “mamül ve yarı mamül” maddelerin %% 40'ının devlete verilmesini öngörmekteydi. Bu emirler bir çeşit cebri iç borçlanma olarak nitelenebilir. Devlet bunların bedelini ödemeyi taahhüt etmiş ve savaş sonrasında da ödemiştir. Örnek, 4 sayılı emir numaralı emir bu türe örnektir.

Üçüncü tür yükümlülük bir tür hizmet vergisi olup, 5 sayılı emir buna örnektir. Bu emirle halkın elinde kalan taşıt araçlarıyla orduya ait malzeme istenen yere kadar taşınacaktı.

6 sayılı emrin örnek olarak gösterileceği dördüncü tür emirler ordunun giyimine ve beslenmesine yarayan bütün sahipsiz mallar ile ülkeyi terketmiş olanların mallarına devletçe el konulmasına ilişkindir.

7 sayılı emrin oluşturduğu beşinci tür emirler doğrudan bir el koyma niteliğinde olup, bu emirle, halkın elinde bulunan ve savaş için gerekli bütün silah ve cephanenin üçgün içinde teslimi istenerek, her türlü silah ve cephaneye el konulması öngörülmüştür.

Altıncı tür emirler, belli bir ücret karşılığında bazı sanatkarların ve imalathanelerin ordu ihtiyaçlarını karşılamak üzere çalıştırılmasına ilişkin bulunmaktadır. 9 sayılı emir buna örnek oluşturmaktadır.

Tekalif-i Milliye Emirleri, ilçelerde kurulan Tekalif-i Milliye Komisyonları tarafından uygulanmıştır. Üyelerinin hiçbir ücret

---

¹² Mustafa Kemal ATATÜRK, *Nutuk*, Cilt:II, s.615

almadan çalıştığı bu komisyonlar “Mahalli Müdaf-ı Hukuk” cemiyetleri temsilcileri, imamlar. Muhtarlar ve mahallin en büyük askeri amiri, malmüdürü gibi devlet memurlarına ilave olarak halk tarafından seçilen on üyeden oluşturuldular. Komisyonların üye ve memurlarından, en küçük bir ihmal ve görevini kötüye kullananların “vatana ihanet” suçlandırılıp cezalandırılması öngörülmüştür. Tekalif-i Milliye emirlerinin uygulanmasını sağlamak üzere İstiklal Mahkemeleri kurulmuştur. Tekalif-i Milliye Emirleri yukarıda da değinildiği üzere Sakarya Meydan Savaşı öncesinde alınmıştır. Halkın tasarruflarına başvurma ve yeni vergilerin konulması imkanları da olmadığı için bu ölüm-kalım mücadelesinde Türk Ulusu kanını, canını terini Kurtuluş Savaşına kaynak olarak vermiştir. Bu sayede önemli miktarda mal ve hizmet kazanımıyla Sakarya Savaşı kazanılmış ve Ulus makus talihini yenmiştir.

1921 yılında yapılan İkinci İnönü Savaşı ve Kütahya-Eskişehir Savaşı hemen hemen bütçe olanaklarıyla yürütülmüşken Sakarya Meydan Muharebesi büyük ölçüde bütçe dışı finansman kaynaklarıyla kazanılmıştır.

Tekalif-i Milliye Emirlerinin bizzat yaratıcısı Mustafa Kemal Paşa, Milli Mücadelenin amacını ve Sakarya zaferinin önemini, vurgulayıcı bir anlatış tarzıyla anlatmaktadır. Tekalif-i Milliye'nin önemini anlatan beyannamenin ayrıntısına girmeyip yukarıda kısa özetiyle yetiniyoruz. Bu emirler 10,11,12 Ağustos 1921 tarihli Hakimiyet-i Milliye ve Kurtuluş Savaşında en fazla şehit ve gazi veren yerlerden biri olan Kastamonu'da yayımlanan Açıksöz gazetelerinde tam metin olarak yayınlanmıştır.¹³

Tekalif-i Milliye Emirleri Ordumuzun, her türlü olanaklara sahip, asker sayısı, silah ve mühimmat açısından kıyaslanamayacak ölçüde üstün ve İngiltere Hükümetince desteklenen düşman karşısında ne denli güç koşullar altında savaştığının açık göstergeleridir. Bu emirler savaşın ne pahasına olursa olsun kazanılması gerektiğini göstermektedir.

---

¹³ Kazım ÖZALP, *Milli Mücadele, 1919-1922*, Türk Tarih Kurumu Yayını C:I, s.190

Tekalif-i Milliye Emirleri içinde Atatürk'ün sözünü ettiği amacı sağlamaya yönelik olan iki sayılı emirdir. İki sayılı emir gereğince Anadolu'da bacası tüten, ocağı yanan her ev cephedekiler için bir çift çorap, bir bez, iç çamaşırı ve bir çift çadır hazırlayacaktı. Böylece, Türk Ordusu topluca bir mükellefiyeti yüklenmiş bulunuyordu. 22 gün gece ve gündüz süren çarpışmalar boyunca ordumuzun iâşe ve ikmal işleri son derece iyi yürütülmüştür. Tekalif-i Milliye Emirlerini "Ulusal Vergi Buyrukları" şeklinde ifade edebiliriz.

Tekalif-i Milli Emirleri başarı ile uygulanmış, halkın verdiği veya elkonulan ordu ihtiyacı mallar, yükümlü ulaşım kanallarıyla cepheye devamlı yetiştirilmiştir. Cephenin hemen gerisindeki ikmal kolları düzenle çalışmışlar askerin yiyeceğini ve suyunu, hayvanların saman ve arpasını mevzilere ulaştırmışlardır.

3. Büyük Taarruz ve Sonrası

Sakarya Meydan Muharebesi kazanılmıştır ancak henüz Kurtuluş Savaşı sonuçlanmamıştır. Düşman orduları Anadolu'dan çıkarılincaya kadar savaş devam edecektir. Bu nedenle Tekalif-i Milliye Emirlerinin uygulanmasına bir süre daha devam edilecektir.

Sakarya Savaşının son gününde genel seferberlik ilan edilmiş olup, bu atmosfer içinde ordunun moralinin yerinde olması, halkın Tekalif-i Milliye Emirleri ile tüm gücünü Savaşa hasretmesi, yapılacak taarruzun başarı göstergeleriydi. Artık taarruz sırası Türk Ordusunda idi.

Ordu genel seferberlik şartları altında Büyük Taarruza hazırlanmıştır. Büyük Taarruz dönemi de bir çok mali sıkıntılarla geçmiştir. Tüm bu sıkıntılara rağmen borçlanma yoluna gidilmemiş , ulusun özkaynaklarına başvurulmuştur. Büyük Millet Meclisi ve Hükümet yeni kaynaklar bulunmasının çaresizliği içindedir. Genel seferberliğin ilanı ile yüzbinlerce savaşçı silah altına alınmış, bunların yedirilmesi, giydirilmesi ve silahlandırılması için ek gelir kaynaklarına gerek duyulmuş ve mevcut bütçe olanakları ile bu giderleri karşılamak imkansız olduğundan ek gelir kaynaklarına başvurulmuştur. Ek gelir sağlamak amacıyla çıkarılan kanunların çoğu mevcut vergilerde gelir artırıcı değişiklikleri öngörmektedir.¹⁴

---

¹⁴ Maliye Bakanlığı, s.47-53

a) Mevcut Vergilerde Artış Öngören Düzenlemeler

Mevcut vergilerde artış öngören düzenlemeleri altı başlık altında inceleyebiliriz:

-Sigara kağıdı, kibrit ve kav kutularından alınan tüketim vergisine ait cezaların artırılması,

-Şeker, çay, kahve ve petrolden alınan tüketim vergisinin miktarının artırılması ve vergi kapsamının genişletilmesi,

-Sigara kağıdından alınan İstihlak Resminin artırılması.

-Kibrit İstihlak Resmine zam Yapılması.

-Konsolosluk Harçlarının(Şehbenderler rüsumu) artırılması.

-Para cezalarının artırılması.

b)Yeni Vergi Düzenlemeleri

Büyük Taarruz öncesinde mevcut vergilere miktar ve oran yönünden zam yapılmasının yanısıra yeni düzenlemeler yapılması da zorunlu görülmekteydi.

aa) Deniz Taşıtları Vergisi

15 Nisan 1923 tarih ve 216 sayılı Kanunla tüm yelkenli ve yelkensiz gemiler ile motor, mavna, kayık ve benzeri deniz taşıtları, müruriye resmi, vize resmi, şehriye resmi, tayfa tezkeresi ve senedi bahri olmak üzere beş ayrı vergilendirmeye tabi tutulmuştur.

bb)Askeri Ulaştırma Yükümlülüğü Kanunu

18 Nisan 1922 tarih ve 223 sayılı sözkonusu Kanun 1922 mali yılında uygulanmış süreli bir Kanun olup, Büyük Taarruz için hazırlanmakta olan ordunun en önemli ihtiyaçlarından birini karşılamak amacıyla hazırlanmıştır. Kanunla, Büyük taarruza hazırlık döneminde önemli miktarda gelir sağlanmıştır. Kanun, 1922 mali yılına ve bir defaya özgü olmak üzere askeri ulaştırma adı altında parasal yükümlülük öngörmektedir .Bu yükümlülük maktu ve nisbi parasal sınırlara bağlanmış ve diğer taraftan da ordunun parasız ulaştırma yaptırabileceği öngörülmüştür.

cc) Müecceliyeti Askeriye Vergisi

Müecceliyeti Askeriye Vergisi 2 Mayıs 1922 tarih ve 228 sayılı Kanun ile getirilmiştir.

Askerlik hizmeti yükümlülüğünde bulunanlar bu vergiye tabi tutulmuşlardır.

II. DIŞ YARDIMLAR

A) SOVYET YARDIMLARI

Kurtuluş Savaşının başlangıcında Türk Ulusu herhangi bir dış yardımdan yoksundu. Aslında bu savaş ulusun kendi öz kaynaklarıyla kazanıldığından dış yardım konusunda Büyük Millet Meclisi Hükümeti özellikle Galata Bankerlerinin ve çeşitli dış finansman çevrelerinin borç verme tekliflerini açıkça reddetmiştir.

Ancak, Kuvayi Milliye'nin başarıları ve Ankara'da Büyük Millet Meclisinin şekillenmesinden sonra Sovyet Rusya Hükümeti, Büyük Millet Meclisi Hükümeti ile temas arayışına girmiştir.

Sovyet Rusya'nın Anadolu'da şekillenmeye başlayan yeni Türk Devletinden bazı niyet ve beklentileri söz konusu idi.

Her şeyden önce yeni Sovyet Rusya rejimi Birinci Dünya Savaşında Çarlık Rusya'sına karşı savaşılan devletlerce kuşatılmıştı. Rusya'da iç savaş olanca şiddetiyle sürüyordu. Anadolu direnişinin başarı kazanması yeni rejimin yaşama şansını artıracaktı.

Sivas Kongresinden sonra Rusların yardım olanaklarını araştırmak üzere Mustafa Kemal Paşa'nın isteği ile Halil Paşa Sovyet Rusya'ya gitmiş ve Temmuz 1920'de yüzbin lira değerinde altınla Moskova'dan ayrılmıştır. Bu para yardımının yanısıra Sovyet Rusya yöneticileri silah ve cephane yardımını da ilke olarak kabul etmişlerdir. İlk silah ve cephane yardımı 1920 Eylül ayında 3387 adet tüfek, 3623 sandık cephane ve 3000 dolayında süngü olarak ulaştırılmıştı. Sovyet Rusya yöneticileri Moskova andlaşmasının imzalanmasından sonra yardım artırma kararı almışlar, İkinci İnönü Muharebesinin kazanılması üzerine de 30.000.altın ruble doğrudan Mustafa Kemal Paşa'ya ulaştırılmıştır. Bu veriler ışığı altında Moskova andlaşmasından önce Sovyet Rusya Hükümetince yapılan

para yardımlarının 11 milyon altın ruble ve 100 bin lira değerindeki külçe altın olduğu sonucuna varılmaktadır. Bu para yardımlarına ilave olarak silah ve cephane yardımı da yapılmıştır. Silah ve cephane yardımı, 37.912 adet tüfek, 324 adet ağır ve hafif makineli tüfek, 44.587 sandık mermi, 66 adet top ve 141.733 adet top mermisinden ibarettir.

Sovyet Rusya'dan alınan silah yardımları da Kurtuluş Savaşı açısından büyük önem taşımaktadır. Sovyet Rusya'dan alınan tüfekler Kurtuluş Savaşı boyunca sağlanan tüm tüfeklerin dörtte birini oluşturmaktadır. Makineli tüfeklerin dörtte biri, topların üçte biri Sovyetlerden sağlanmıştır. Ayrıca Sovyetlerden gelen tüfek mermisi sayısı, Kurtuluş Savaşında kullanılan mermilerin çok üzerindedir.¹⁵

B) FRANSIZ YARDIMLARI

Ulusal Kurtuluş Savaşı sırasında Yunanistan'ı destekleyen ve yer yer Türkiye ile savaşıyan İngiltere, Fransa, İtalya gibi devletlerden ve yandaşları olan diğer batı devletlerinden yardım alınması sözkonusu olamazdı. Ancak batılı devletler içinde Türkiye ile ilk olumlu ilişkilere giren devlet Fransa olmuştur. Dolayısı ile Kurtuluş Savaşı döneminde yardım alınabilen tek batılı ülke de Fransa'dır¹⁶.

Ankara Hükümet'ini resmen ilk tanıyan batı devleti Fransa olmuş ve 20 Ekim 1921 tarihinde Ankara'da Türk-Fransız Andlaşması imzalanmıştır. Fransızlar, Adana'yı terk ederken ellerinde bulunan silah, cephane ve diğer savaş araçlarının bir bölümünü bağış olarak bırakmışlardır. Araç ve gereçlerin diğer bölümü satın alınmıştır. Bağış ve satın alma yoluyla elde edilen savaş araçlarının miktarı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.¹⁷

---

¹⁵ Stefanos YERASİMOS, *Türk-Sovyet İlişkileri (Ekim Devriminden Milli Mücadeleye)*, Gözlem Yayınları, İstanbul, 1979, s.635

¹⁶ Cihan Duru vd., *Atatürk Dönemi Maliye Politikası*, 1. Kitap, Mondrostan Cumhuriyeti'e Mali ve Ekonomik Sorunlar, TİSA Matbaacılık San.T.Ltd.Ş. Ankara, 1982, s360

¹⁷ Cihan Duru vd., s361

Tablo 1.Fransız Bağışları ve Satınalmalar

Tüfek –Adet	Cinsi	Fişek -Sandık
4.484	Türk	574
3.865	Alman	-
10	Manlihar	-
-	Büyük Çaplı Mavzer	247
-	Gra	101
-	Schneider	577
-	Muhtelif	6
1.730	Büyük Çaplı Martin	-
10.089	TOPLAM	1.505
	Brege Tayyaresi*	10 Adet
	Hangar*	10Adet
	Yedek Motor*	4 Adet
	Telsiz İstasyonu*	3
	Telsiz İstasyonu*	3

*İşaretli olanlar satın alma, diğerleri bağıştır. Kaynak:Cihan Duru vd,Atatürk Dönemi Maliye Politikası, Mondrostan Cumhuriyet'e Mali ve Ekonomik Sorunlar,Tisa Matbaacılık San.Ltd.Ş.Ankara Nisan 1982, s.361

C) HİNT YARDIMLARI

Ulusal Kurtuluş Savaşı sırasında Türklere yardım uzatanlar arasında Hint müslümanlarını da anmak gerekiyor. Burada sözü edilen Hint müslümanları uzun mücadelelerden sonra, 15 Ağustos 1947'de bağımsızlıklarını kazanarak Pakistan Devletini kurmuşlardır.

8-10 Temmuz 1921 tarihinde Karaçi'de 5.000 temsilcinin katılmasıyla "Hindistan Hilafet Konferansı" toplanmıştır. Konferans sonunda Hindistan'ın bağımsızlığı üzerine alınan kararlar yanı sıra Ankara Hükümetine yardım toplanması da öngörülmüştür.¹⁸ Hindistan Kongresinin kararına uygun bir görüş 1921 Temmuz'unda işbirliğinden kaçınma komitesi raporunda belirtildi.

1921 Eylül'ünde Gandhi, "Young India" gazetesinde, yazdığı "Sadakata karışmak" adlı bir makalede "Müslümanlar, İzmir'e ve Ankara Hükümetine yardım fonlarına yardım toplamalıdır demmiştir.¹⁹ Hint yardımlarının 500-600 bin lira olduğunu ve bunun 70 bin İngiliz

¹⁸ R.K.SİNHA, *Mustafa Kemal ve Mahatma Gandhi*, Milliyet Yayınları, 1972, s.118

¹⁹ SİNHA,s.118-119

liralık kısmının da Mart 1922 tarihinde gönderildiği belirtilmiştir. Diğer bir kaynağa göre Hint Müslümanlarının, gönderdikleri toplam yardım 125 bin İngiliz lirasıdır.²⁰

Oysa, Hindistan Hilafet Cemiyetince Türk Kızılayına yardım olmak amacıyla toplanan ve İtalya'da bulunan Cami(Baykart) Bey aracılığıyla Ankara'ya gelen yardım sadece 300 bin liradır. Hint Müslümanları bu amaçla Hilafet Cemiyetine bağışladığı daha fazla olduğu, fakat Türkiye'ye gelinceye kadar kayba uğradığı söylenmektedir. Ancak günümüzde bunu saptamak imkansızdır.²¹ Anılardaki ortak rakam gelen yardımın 500-600 bin lira dolayında, Maliye kayıtlarına geçmediği ve Mustafa Kemal Paşanın emrinde kaldığı yolundadır²². Hint yardımlarının Osmanlı Bankasında muhafaza edildiği ve savunma harcamalarında kullanıldığı Savunma Bakanı Kazım Özalp'ın anılarında da belirtilmektedir.²³

SONUÇ

Kurtuluş Savaşı çok sınırlı imkanlarla sürdürülmüştür. Bu dönemde savaş harcamalarının karşılanması için mevcut gelir kaynakları yanında yeni gelirlere ihtiyaç duyulmuş ve bu yönde düzenlemelere gidilmiştir. Yürürlükteki vergi yasalarına konulan hükümlerle bu vergiler artırılmış bunun yanında olağanüstü dönemlere özgü yeni vergi düzenlemelerine gidilmiştir.

Gelirlerin artırılması ve ordu ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla Tekalifi Milliye Kararları alınmıştır. Türk Ulusu bu mücadelede bütün gücünü ortaya koymuş ve bağımsızlığına kavuşmuştur.

---

²⁰ Lord KINROSS, *Atatürk, Bir Milletten Yeniden Doğuşu*, Sander Yayınları, Beşinci Baskı, İstanbul, 1973, s.457

²¹S.SELEK, *Anadolu İhtilali*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1976,s.141

²² Mustafa AYSAN, *Atatürk'ün Ekonomi Politikası*, İstanbul, 1970, s.52

²³ Kazım ÖZALP, *Milli Mücadele 1919-1922, C:1*,Türk Tarih Kurumu Yayınlarından Seri XVI Sayı 13,Ankara, 1971, s.213

YARARLANILAN KAYNAKLAR

ATATÜRK Kemal, *Nutuk, C:1-2*, Türk Tarihi Enstitüsü, 13ncü Baskı, İstanbul 1973

AYSAN Mustafa, *Atatürk'ün Ekonomi Politikası*, İstanbul, 1970

DURU Cihan ve Diğ., *Atatürk Dönemi Maliye Politikası, I.Kitap Mondrostan Cumhuriyet'e Mali ve Ekonomik Sorunlar*, TİSA Matbaacılık San.Ltd.Ş., Ankara, Nisan,1982

İĞDEMİR Uluğ, *Sivas Kongresi Tutanakları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1969

KINROSS Lord, *Atatürk, Bir Milletten Yeniden Doğuşu*, Sander Yayınları, Beşinci Baskı, İstanbul 1973

KOCATÜRK Utkan, *Atatürk ve Devrim Kronolojisi*, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1973

Mali Kanunlar, C:I

Maliye Bakanlığı, *Milli Mücadele Dönemi Bütçeleri ve Mali Mevzuatı*, Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü Yayın No:1994727,Ankara, Aralık 1994

ÖZALP Kazım, *Milli Mücadele 1919-1922, C:1*, Türk Tarih Kurumu Yayınlarından Seri XVI Sayı 13,Ankara, 1971

SELEK Sebahattin, *Anadolu İhtilali*, 6.Baskı, Cem Yayınevi, İstanbul, 1976

SİNHA R.K., *Mustafa Kemal ve Mahatma Gandhi*, Milliyet Yayınları , YERASİMOS Stefanos, *Türk-Sovyet İlişkileri(Ekim Devriminden Milli Mücadeleye)*, Gözlem Yayınları, İstanbul,1979

ÜNLÜ Fikret, TIRAÇ Muzaffer, KÜKRER Zafer, *1920-1929 Bütçeleri*, Maliye Bakanlığı Tetkik Kurulu Yayın No:19787190